

MIJN UITTOCHT ALS GARDE D'HONNEUR IN 1813

T e r i n l e i d i n g :

Ons ijverig medelid, de heer P. E. de Brock uit Sluis, gaf ons uit het archief van zijn stad het navolgende verhaal ter lezing. Daarbij werd de bedenking gevoegd, dat het wellicht ook de lezers van "Rond de Poldertorens" zou interesseren.

Na eigen lezing en ook deze van onze Voorzitter en onze Sekretaris, werd tot publicatie besloten. Het stadsbestuur van Sluis bleek ook tot faciliteiten bereid, en daar zijn we hen oprecht dankbaar voor.

In welke courant en in welk jaar het verhaal vroeger werd gepubliceerd, konden we niet achterhalen. Uit een "woord vooraf" kon worden opgemaakt dat 1885-87 een goede benadering van het jaartal moet zijn. Daar in wordt ook gezegd dat de namen van de personen zijn achterwege gelaten. Wat toen daarvoor een reden kon zijn, kan zeker nu niet meer gelden.

Op een zijblad heeft iemand het volgende geschreven:
"De als Gardes d'Honneur uit Sluis (Zeeuwsch Vlaanderen) aange-
wezenen zijn geweest:

Johan Cornelis HENNEQUIN, overleden te Sluis, 1 maart 1878

Dr. Jacob Willem CALLENFELS, overl. te Vlissingen, 12 apr. 1882

Jacob HENNEQUIN, overl. te Homburg, 9 december 1813 aan
de legerpest.

Uit het lezen van het verhaal is ons gebleken dat achter de naamloze verteller, Docter Jacob Willem Callenfels schuilgaat.

Over de familie Callenfels vonden we het navolgende:

Otto Callenfels, 1683-1748, wiens familie uit de Palts stamde, was kunstschilder en catechiseermeester in Den Haag.

Godefridus Callenfels, 1728-1786, zoon van Otto, was laatstelijk in Sluis hervormd predikant.

Godefridus Wilhelmus Callenfels, 1755-1822, zoon van Godefridus, was medicinae doctor in Sluis en was gehuwd met Johanna van Dormont uit Sluis. Het gezin telde negen (acht) kinderen waaronder:

1. Maria Francina, 1794-1870. Zij huwde in 1811 te Sluis met Johan Anthony Janssen, hervormd predikant in St.-Anna-ter-Muyden, werd de moeder van Hendrik Quirinus Janssen. Deze werd na zijn vader ook predikant in St.-Anna-ter-Muyden en is bekend als historicus en medewerker met Johan Hendrik van Dale aan de "Bijdragen".
2. Hendrik Anthony, 1791-1860, geneesheer in Oostburg en ook burgemeester aldaar.
3. Gerrit Theodoor, 1800-1889, geneesheer in Goes.
4. Jacob Willem, 1792-1882, geneesheer in Vlissingen (1).

Het is deze laatste die in 1813 opgeroepen werd om dienst te nemen in het leger van Napoleon.

Over de twee andere opgeroepen hebben we geen nadere gegevens opgespoord. We weten dat het afstammelingen zijn van Hugenoten, uitgeweken van uit de omgeving van Rijsel. Reeds in de tweede helft van de 17de eeuw waren er Hennequin's in Westelijk Staats-Vlaanderen.

Nu, 173 jaar na de bescheven lotgevallen, en met voor ogen al het oorlogsleed van 14-18 en 40-45, en het huidig over de wereldverspreide, kunnen we wel met bitterheid vaststellen hoe hardleers de volkeren en hoe waanzinnig de hoogmoed en de machtwellust van hun leiders wel zijn.

En toch hopen we nog!

Albert De Keyser.

-
1. Dr. A.M. Lauret, Hendrik Quirinus Janssen 1812-1881, Zijn handel en wandel op het kerkepad; overdruk uit het Archief van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen 1980; p. 23 en de naamregister p. 108.

MIJN UITTOCHT

ALS

GARDE D'HONNEUR.

1)

EEN WOORD VOORAF.

Och toe, pal vertel u nog eens van uw soldatentijd? Dat was de vraag, die bij herhalingen en bij voortdurend gericht werd tot een gewezen *Garde d'Honneur*, een Nederlander die eene deftige positie in de maatschappij bekleedde. Op zekeren avond van 't jaar 1844, toen hij in den huiselijken kring neer zat en hij weer tot vertellen werd uitgenoodigd, bleef hij weigeren, onder belofte van zijn wedervaren, zoo goed hij het zich kon herinneren, op 't papier te stellen. „Dan kunt gij het lezen, zoo dikwijls gij wilt en het vertellen aan ieder, die er belang in stelt”, sprak hij.

Dertig jaren dus na den slag van Leipzig zijn de volgende regelen geschreven door hem die door Napoleon tegen wil en dank soldaat was gemaakt. Ze werden hem ingegeven door de herinnering aan het doorleefde en door eenige losse aantekeningen, in of kort na die dagen door hem gemaakt. Hij gaf aan zijn verhaal den boven gemelden titel.

De Redactie dezer Courant verzocht mij, een woord vooraf te laten gaan aan het opstel, dat sedert vele jaren in mijn bezit is en thans, na verloop van bijna drie kwart eeuw, in levendige kleuren nog den toestand voor den geest roept van ellende en verdriet, waarin de onverbiddelijke, maar toch groote Napoleon ons Vaderland had gedompeld.

Gaarne voldoe ik aan dit verzoek, dat mij tevens de gelegenheid biedt op te merken, dat de bescheidenheid vorderde, de namen van personen en van sommige plaatsen achterwege te laten en de verzekering aan den lezer te geven, dat de waarheid van het opgeteekende boven allen twijfel is verheven.

HOOFDSTUK I.

INLEIDING — VERTREK — AANKOMST
TE VERSAILLES.

Ik was student aan de hoogeschool te Leiden en zat traedzaam eenige uittreksels te maken uit de voorlezingen van Onzen professor in de ziektenleer, toen ik een brief ontving, welks inhoud mij noodzaakte den volgenden dag mijne studien te verlaten, huiswaarts te keeren en als garde d'honneur op te treden in de geleiden van het groote Fransche leger onder Napoleon. Niet gewoon mijne zaken zoo te laten liggen, maar, volgens mijne geaardheid, regelmatig van mijne bezigheden af te scheiden, legde ik den brief neder en voleindigde eerst het hoofdstuk, waaraan ik bezig was. Het was het hoofdstuk *de Doloribus (over de pijn)*; het heugt mij nog als de dag van gister. Vervolgens bergde ik mijne boeken weg, ging mijne vrienden de treurmars mededeelen, nam van hen afscheid en vertrok des anderen daags, door eenigen van hen een eindweegs begeleid, naar de euderlijke woning in een klein stadje van het voormalig Staats-Vlaanderen.

Nadat mijne vrienden mij verlaten hadden en ik geheel aan mij zelve was overgelaten, begon ik eerst recht na te denken over de groote verandering in mijne plannen en verzuivzichten en over het lot, dat mij nu wachtte. Gekozen of aangewezen (gedesigneerd) om als garde d'honneur, tegen wil en dank, voor een vreemd land, voor een algemeen gehaten overweldiger op te treden; de studie te verwisselen tegen den krijgsdienst; ik, die eerst, bij de loting voor de militie, mijn zeer laag nummer tegen een der hoogste had verwisseld en die later, toen ook dat nummer als dienstplichtig werd opgeroepen, op nieuw voor eene niet geringe som gelds, die mijne niet zeer bemiddelde ouders stellig niet zonder veel moeite, daar zij met 9 kinderen waren gezegend, hadden bijeen gebracht, door een ander, die in mijne plaats optrad, was verran-

gell; ik die daarom kon gerekend worden reeds persoonlijk bij het leger aanwezig te zijn! Mijn hart, reeds aan een meisje verbonden, klopte aanvankelijk van verlangen naar het einde mijner studiën en nu!.....

Zulke en dergelijke gedachten oversteipten mijn geest, en maakten mij nu eerst somber en neergedrukt; nu ik van mijne vrienden verlaten, de stad der wetenschappen reeds verre achter mij had.

En geen wonder, dat sombere denkbeelden mij vervulden; want niet alleen dat zulk eene aanmerkelijke en plotselinge en onverwachte verandering in mijn levensloop mij schokken moest en treffen, maar het was toentertijd ook geen zaak van zoo geringe beteekenis om tot den krijgsdienst te worden opgeroepen. De moeder, die met heete tranen en luide jammerklachten heden haar zoon van haren beestem zag losgescheurd, ontving menigwerf na weinige maanden of weken soms, nog éénmaal een brief uit het hart van Spanje of van de grenzen van Rusland om, onbewust welk lot hem verder was weervaren, haar loven lang zijn gemis te betreuren.

Intusschen bleef ik kan het niet oitveinzen, bij mij nog altijd eenige hoop over, dat het niet zóó ver komen zou. Ik deelde, met nog twee uit dezelfde plaats, in het lot van te moeten optrekken. Een van hen was mijn beste vriend, iets jonger dan ik en broeder van het zoo straks gembode meisje, wiens vader in aanzienlijke betrekking stond, zeer gezien was en niet weinig invloed had bij het toenmalig hooger bestuur van het gewest. Op den invloed van dezen, gepaard aan de kracht van het geld, dat toenmaals ook veel vermocht, rekende ik niet weinig, want ik twijfelde niet of mijne ouders zouden nog ten derden male bereid zijn, hoe moeilijk het hun vallen mocht, eene opoffering te doen om mij aan dat lot te onttrekken. De derde lotgenoot telde eenige jaren meer dan ik en was eigen neef van mijn vriend.

Geslingerd tusschen hoop en vrees naderde ik de plaats mijner woning. Maar

hoezeer werd mijne hoop nu te leure gesteld door het vernemen, dat er niets was af te wenden van de ramp, die ons dreigde en dat wij genoodzaakt zouden wezen te gehoorzamen; ja, dat men het ons als eene eer toerekende verkozen te wezen; moer nog, dat wij reeds twee dagen later ons naar de hoofdplaats van het departement zouden begeven om ons den krijgsmansrok, een huzarenuniform, te laten aanmeten en schikkingen te treffen met den prefect, die het leveren van paarden voor 800 francs had op zich genomen. Een en ander, uniform, paard en equipment, in één woord alles moest bovendien door mijne ouders worden betaald. En hoewel de prijs voor een paard tegen 800 francs niet weinig berekend was, meende men toch hieraan de voorkeur te moeten geven, daar de prefect, de persoon zijnde, die de paarden keuren moest, wellicht reden zou gevonden hebben, een zelf aangekocht paard als ongeschikt af te keuren.

Nu veranderde mijn sombere droefgeestigheid in bitter en onwil, en ware ik niet overtuigd geweest, dat mijne ouders de lijdende partij zoude geweest zijn, en men deze door alle toenmaals geëzigde dwangmiddelen zou gekweld hebben, dan ware ik oogenblikkelijk teruggekeerd naar de plaats, waar ik mij als student zoo vrij gevoelde, en had mij dan met geweld tot onder de banier des dwingelands laten voortstreuen. Doch dit en dit alleen moest mij doen besluiten gedwee mijn noodlot te volgen en als een schaap te gaan waar men mij drijven zou. Ik bukte zwijgend onder den last die mij werd opgelegd.

Weldra was alles in gereedheid. Eenige monteeringstukken werden ons afgezonden, andere zouden wij ontvangen bij het vertrek, weer anderen eerst te Parijs, want Versailles was de verzamelplaats of het depot van het 1ste regiment gardes d'honneur, waartoe wij met de overige Zeeuwen en die uit de thans Belgische provinciën behoorden, en van welke er vier geformeerd werden. De paarden zouden gezamenlijk bij kleine étappes worden vooruitgezonden. Onze monteering was die der

huzaren: roode schako met zilver gemon-
teerd en witte vangsnoren, groene pluim
met rooden top (het 2de regiment had
zoo ik meen een golen, het 3de een
witten en het 4de een blauwen top),
groene pelisse en dolman met witte koor-
den en vijf rijen zilveren (verzilverde)
knoopen en rooden broek onder de laar-
zen voor groot- en een groenen met leder
bekleed en rooden lus, van boven tot
onder met knoopen, boven de laarzen,
voor klein tent. En nadat nu nog eenige
kleine toebereidselen gemaakt waren en
wij een weinig linnengoed in een klein
koffertje hadden bijgepakt, naderde
al vast de tijd van ons vertrek. Wij
namen afscheid bijna huis aan huis van
de geheele stad, zeiden onze vrienden
en bloedverwanten een treurig en bitter
vaarwel en verlieten alzoo de stad onzer
inwoning en geboorte, onze liefste en
nauwste betrekkingen, alleen begeleid door
onze drie vaders, die hunne zonen nu
toch eindelijk ook moesten ten offer
brengen aan den wil van hem, tegen wiens
onverzettelijk gemoed niets vermocht, doch
dien ze in hun hart haat en wrok toe-
droegen.

Ik was in die dagen nog eenigszins
dichterlijk en liet het volgende vers bij
mijn vertrek achter:

Vaarwel mijn vaderland! Vaarwel o vruchtbre drevent!
Waar 'k 't eerst, in 's vaders arm ten hemel werd geheven,
Waar d' eerste moederkus op mijne wangen klouk,
Ik 't eerste levensvocht uit haren boezem dronk;
Waar 'k d' eerste tedre jeugd al spelend door mocht
stoelen

En aan der oud'ren hand tot jong'ling op mocht
groeien;

Waar reeds mijn kloppend hart zich een vriendinne koos;
Vaarwel mijn vaderland! 'k verlaat u voor altoos!...

De schelle krijgsklaroen, waarvoor de volken beren,
De standaard, die reeds eens voor mij werd opgeheven,
Waar ik door Peru's goud mij eens van heb ontdaan,
Toen 'k een gekochten slaaf voor mij in dienst deed
gaan;

Deez' standaard cischt mij op, 'k moet, schoon 'k
d' oorlog hate,

Al wat mij dierbaar is om zijnentwil verlaten;

Schoon 'k nooit in mijne vuist een slagzwaard hield
gekneeld,
Moet ik op 's dwingelands wil naar 't bloedig oor-
logsveld!

Mocht men het waarlijk niet reeds diep rampzalig
heeten,
Dat men staig band op band had wreed vancen-
gereten?

Den jong'ling uit den arm der moeder had gesleurt,
De ga van 't harte zijner gade had gescheurt!
Moest het gering getal, dat Neerland nog aanschouwde,
Moest d' een'ge vaste steun, waarop het nog vertrouwde
Ver uit het zoekend oog, naar vreemde landen heen,
Zich krommend onder 't juk, gebukt in 't harnas treên?

Kunt Gij, o groote God, die alles blijft regeren,
Van 't kloppend oud'renhart dit offer nog begeeren
Was deze schrikb're daad, Algoede, ook Uw wil!
Ja, Niets ontgaat Uw oog. Zwijg morrend hart
dus stil;

Houd moed. Het is Gods wil! Zoudt gij dien wil
bestrijden!

Neen, sterv'ling! Schoon gij ook nog driewerf meer
moest lijden,

Houd steeds uw oog op Hem, die werelden gebied,
En denk, dat zonder Hem niets op deez' aard geschied.

Het is dus ook Zijn wil, dat ik u moet begeren,
O, dierbaar vaderland! o, wellust van mijn leven!
Mijn oud'ren! Vriendenschaar! Geliefde! 't is Gods
wil! —

Mort niet om mijn gemis, maar zwijgt eerbiedig stil
Nogeens, vaarwel! ik moet, mijn ouders, u begeren,
'k Omhels u thans misschien voor 't laatste van mijn
leven;

Geeft mij uw zegen mee. Ziet mij nog eenmaal aan!...
Een zoon, dus uitgerust, is 't altijd wel gegaan.

En gij, mijn zielsvriendin! blijf aan mijn hals niet
hangen.

Wil mij met zooveel vuur niet meer aan 't harte prangen:
Ach! wist gij, hoe gij staig mij 't scheiden moeilijk
maakt,

Eik sluim'rend hartsgevoel weêr in mijn borst ont-
waakt,...

Ik moet, ik moet van hier; ik mag niet langer toeven;
God! hoe toch kunt Gij zoo het menschlijk hart
beproeven!

Geliefde, deze kus zij u voor 't laatste gewijd:
Vaarwel! vaart allen wel! tot in de eeuwigheid:

(Wordt vervolgd.)

MIJN UITTOCHT

ALS

GARDE D'HONNEUR.

2)

Hot was een schoone zomermorgen, den 21en van de maand Juni 1813, toen wij ons plaatsten in de diligence, die ons van Gent over Rijssel naar Parijs zoude voeren. De drie vaders stonden bij den wagen, terwijl zij ons den afscheidskus gaven en ons weneende de hand drukten. Ik was verstomd, konde spreken noch schreien, maar het opgekropte bloed drong met kracht naar boven en veroorzaakte mij eene vrij sterke neusbloeding, toen de postillon de zweep over de paarden legde en de wagen voortreed, om ons naar onze bestemming heen te voeren.

Lang en vervolend is eene reis in eene diligence van Gent naar Parijs, dag en nacht doorrijdende, in onbekend gezelschap, in omstandigheden als de onze, voor onervaren reizigers op den jeugdigen leeftijd van omstreeks 20 jaar, waar iedere plaats, die men verder komt, ons andere gewoonten leert kennen, vreemde gezichten doet zien en waar eene ongewone taal moest worden te hant genomen om in de behoeften te kunnen voorzien. Onze geest was dan ook alst gestemd om veel of opgewekt te spreken. Wij reden meest in stomme overpeinzing voort en kwamen vermoeid en afgemat van aan-doening en het dag en nacht voortduren des zwaar geladen wagens, die, met vijf of meer paarden dan een hevel op, dan, terwijl één of beide achterwielen werden vastgezet, eene helling afreed, na alleen

to Rijssel een tijdlang vertoefd en hier en daar terloops wat gegeten te hebben, in de omstreken van Parijs, die groote wereldstad, dat middelpunt van verrijnde beschaving; wat zeg ik, van verniste ondeugd en zedeloosheid.

De omstreken van Parijs hebben, wanneer men de stad van deze zijde nadert, iets vroolijks, aangenaams en bekoorlijks; mij althans kwam het zoo voor toen wij, na half slapende half wakende, al goewende uit bezwaardheid of yerveling on nu en dan aangestooten door een rustig suizebollenden buurman, een geheelen, duisteren nacht in de diligence te hebben doorgebracht, op dezen swaapen zomermorgen de zon zagen spelen door het jonge loof van het boschrijk gedeelte, dat wij doorreden. Wij werden wat vroolijker en keken met eenig genegen en belangstelling naar de net gekleede Fransche rijpjes, die op hare ezels gezeten, welke verder met groepen en allerhande koopwaren beladen waren, naar de groote stad reden om deze waren den Parijzenaren aan te voeren.

Het naderen van een zoo groote en bevolkte stad heeft mede iets treffends, en naarmate wij Parijs meer en meer naderden begon het hart heviger te kloppen. Wij hadden nu reeds eenigermate kennis gemaakt met het inwendige van ons voertuig, met enkele onzer reisgenooten, met de wijze van het vervoer en de vervelende manier van dag en nacht te rijden door te brengen.

Welhaast zouden wij al deze kennissen verlaten en als drie jonge verlanningen kwamen wij ons bevinden te midden van het onbegrijpelijk Parijs, het middelpunt der toenmalige wereld, het middelpunt van waar de bevelen over geheel Europa werden uitgevaardigd, van waar het keizerlijk decreet dat ons had opgeroe-

pen, was tot ons gekomen. Wij besloten, als geheel onbekend in een zoo volkrijke stad, waar men zoo licht in verkeerde handen geraken kan, veiligheidshalve onzen intrek te nemen in het logement waar de diligence zoude aankomen, daar dit althans zeker een verblijf zoude wezen waarop wij ons veilig konden verlaten en ons van daar laten geleiden waar heen wij zulks noodig achtten.

Al spoedig dan kwamen wij ook aan de voorstad van Parijs en na een verrijd lang en tijd door straten en straten en straten te hebben gereden, zoodat ik meende Parijs reeds geheel te hebben doorsneden, berichtte men ons, dat we nu eerst in de stad zelve kwamen. Ronzenpaleizen hier, ronzepaleizen daar, ronzenstraten, duizenden van menschen, vrachtwagens, karren, koetsen en ja, wat niet al? Ik waag het niet hier zelfs maar een kort oogenblik te willen geven van alles wat ik zag, zjon konde en niet zag, maar toch voorbij reed, tot wij aan het hotel, ik meen het *Hotel de Berlin*, stil hielden en afstapten.

In Parijs hadden wij enige zaken, en in Parijs zijnde wilden wij, nu wij van den eersten indruk der smart van ons afgegaan eenigermate hersteld waren, toch het een en ander zien wat deze stad zoo over waardig te bezien opleverde, en waartoe wij later wellicht nimmer meer in de gelegenheid komen zouden. Wij hadden trouwens nog eenige dagen tot onze beschikking voor en aler wij ons bij ons korps moesten laten inlijven. Wij namen derhalve een waggewijszer en bezochten een voornamen bankier, aan wien wij creditbrieven moesten overhandigen, terwijl wij al verder hier nu onze laatste ontbrekende monteerstukken onvangan moesten. Nadat dit verricht was, namen wij

een siacre en bezochten den Plantenwoud met zijne vreemde gewassen en wilde dieren, die hier, zoo veel de veiligheid zulks gedoogde, in den meest mogelijken vrien staat onderhouden werden, de Champs Elysées, het Palais du Louvre, de Tuilerien met de geroofde triomfkarren, de paarden van Venetië en meer andere plaatsen. Des avonds het Palais Royal met de prachtige winkels van allerlei aard, het Theatre des Vaudevilles, enz. enz. En na een en ander gedurende een paar dagen ter loops en zeer oppervlakkig bezichtigd te hebben, spoedden wij ons naar onze verdere bestemming.

In die dagen waren de spoorreinen nog ver te zoeken, die ons nu in minder tijd en met meerder gemak, ofschoon misschien met moerder gevaar van Parijs naar Versailles zouden hebben overgebracht. De zoogenaamde *pots de Champs*, slachte, nieuwe, stogtonde en lictsonde karretjes, met een of twee paarden bespannen, moesten toen nog die taak volvoeren. Tot dat einde begaven wij ons langs de Seine naar het marktplein, waar dat soort van voertuigen gestadig heen en weer reed, om de reizigers, die zich daarheen begeven op te sporen en zoo mogelijk in zich op te nemen. Langs de Seine wandelende, trok het „Hotel des Invalides” bijzonder onze aandacht, welks verzuigd koepeldak, door het water der rivier teruggekaatst, het gezicht langs en over de Seine de meeste pracht en sierlijkheid bijzette.

Op de plaats voornoemd aangekomen kwamen reeds dadelijk verscholdene *pots de Champs* op ons aanrijden en het onophoudelijk geschreeuw van *à Versailles, à Versailles!* place pour trois, place pour deux, place pour quatre enz. enz. met het geklap der zweepen en het om het spelst rijden, om te toonen, dat het paard goed

en vlug terbeen was en men op het pant was van te vertrekken, maakte ons verlegen in de keus, wien wij ons corpus zouden toevertrouwen, en eenmaal in onderhandeling met een dier wachtende voorlieden, waren wij spoedig ingescheept en zetten dadelijk koers naar Versailles.

Ik was vrij lang uitgevallen, en had tot overmaat van smart plaats gekregen op het achterste bankje. Nauw in elkander met den schako op de knie, met gebogen hals wegens de laagte van den kap, waartegen ik met het hoofd optornde, met mijn lange knieën of scheenen tegen den scherpen rand van het voor mij zijnde bankje, op eene stootende karot, die al de bewegingen van den stijven knol volgde, als haring ingepakt, zoo was de toestand, waarin ik mij van Parijs naar Versailles bevond, en die alles behalve benijdenswaard mocht genoemd worden. Echter kwamen wij er en wat meer is, ik kwam er levend.

Onder weg had onze voerman ons verwittigd, dat er op dien tijd wegens de vele aangekomen voozadelingen te Versailles bezwaarlijk logement in de herbergen zou te vinden wozen en ons met goedwilligheid aangeboden, ons bij iemand zijner kennissen behoorlijk te zullen onderdak bezorgen, 't welk wij met gretigheid aannamen, aangezien wij eerst twee dagen later moesten worden ingelijfd. Werkelijk bestelde onze hulpvaardige voerman ons dan ook in een gesloten huis op een der Avannes van Versailles, dat een tamelijk goed voorkomen had, en eenig voedsel te hebben gebruikt, werd ons een hooftkamer te stapplaats aangewezen. Nu begonnen wij echter ons zelve van groote onvoorzichtigheid te beschuldigen, door zoo enkel op het aanwijzen van een ons geheel onbekenden voerman van een pot de *Chambre* onzen intrek te hebben ge-

nomen bij ons volslagen vreemde menschen, te meer omdat deze voerman, die ons als gardes d'honneur kende, als jongelieden uit den meer gegoeden stand, zeer licht kon hebben vermoed, dat wij niet van geld ontbloot waren en hij ons wellicht daarom hier onder dak had gebracht en misschien slechte voornemens met ons hebben kon. Wij spraken hier over en maakten door allerlei opmerkingen elkander allengs, hoe meer achterdochtig. In alles, wat zich op de kamer bevond meenden wij ongewone, ons onbekende en twijfelachtige voorwerpen te zien. Wij onderzochten ons bed onder en boven, alle boeken, deuren, den zolder, den vloer, enz. enz. en voortdurend nam onze angstvalligheid en vrees toe.

„Ik ga niet slapen!” zei onze oudste metgezel, „ik zal de wacht houden, gaat gij liever slapen, bij het minste gerucht zal ik wekken.” Zoo bezorgd en hulpvaardig was deze onze kameraad nu en voortaan altijd voor ons, immer bereid om met offering van zich zelve, ons te helpen of te verlichten.

Hij stapelde de tafels, stoelen en kastjes voor de deur, plaatste zich toen op een stoel in het midden der kamer en wij begaven ons bijna geheel gekleed te bed en brachten door de vermoedens overmand, geheel of gedeeltelijk slapende, althans tamelijk wel, den nacht door op ons bed; terwijl onze oudste metgezel op zijn stoel de wacht hield en toen de dag aan kwam en alles rustig gebleven was, de opeengestapelde voorwerpen weder allen behoorlijk op hunna vorige standplaats nederzette, zich met ons verhengende, dat alles goed was afgelopen en dat wij geslapen hadden en hij voor ons de wacht had gehouden.

(Wordt vervolgd.)

MIJN UITTOCHT
ALS
GARDE D'HONNEUR.

3)

HOOFDSTUK II.

VERBLIJF TE VERSAILLES.

VERTREK NAAR HET GROOTE LEGER.

AANKOMST TE LEIPZIG.

Ons verblijf te Versailles was van geen langen duur, doch in dien tijd werden wij geheel in het militaire leven ingewijd. Den 26 Juni waren wij te Versailles aangekomen en daar wij ons eerst den 28e moesten aanmelden, besteedden wij dien tijd, om eenige Hollandsche kennissen te bezoeken, die zich toen ook aldaar bevonden. Tot onze bevreemding en niet zonder schrik vernamen wij van hen, dat er reeds een escadron van ons regiment naar Maintz was vertrokken en er een op het punt stond van te zullen vertrekken, welk bericht ons alles behalve welkom was. Men had ons toch geleid, dat wij slechts als eerewacht der Keizerin zouden gebruikt worden, terwijl het nu bleek, dat men ons werkelijk naar het leger zond. Den 27e arriveerden onze paarden, waarvan sommige onderweg ziek waren geworden, ja, waarvan er zelfs een gestorven was. Den 29e betrokken wij eerst de *Caserne de la Reine*, een goed en welingericht gebouw, waar wij in vertrekken van vijf kribben, voor tien man geschikt, gelogeerd werden. Al dadelijk moesten wij beginnen, onze paarden te kammen en te poetsen, hetwelk voor de meesten een ongewone bezigheid was, daar weinigen, misschien niet één onzer zulk werk ooit had bij de hand gehad. Vervolgens hooi, stroo en haver voor de paarden en brood voor ons zelve halen, onze stroozakken

vullen, onze bedden opmaken, onze plunjes schikken, enz. enz. Deze en dergelijke bezigheid herhaalde zich dagelijks; te 4 uur 's morgens werd reveille geblazen, te 5 uur pansement de chevaux, zoodat wij er vroeg uit moesten, te 10 uur werd er soep gegeten, van tijd tot tijd appèl geblazen, enz. enz. Nu en dan kreeg men de politiewacht of erger nog de stalwacht, wanneer men achter de paarden op wat stroo liggen kon, doch voor de orde in den stal moest zorgen, de vuilheid der paarden bijvegen, opscheppen en wegvoeren, en alle dergelijke fraaiigheden meer, waarnaar onze handen weinig stonden, doch waaraan wij ons moesten gewennen. Des namiddags hadden wij gewoonlijk eenige vrijheid en gebruikten die om Versailles en het schoone park en de omstreken van Versailles te bezichtigen, bij welke gelegenheid wij ook de machine van Marly gingen beschouwen, waardoor het water uit de Seine honderden voeten hoog wordt opgevoerd, door de kracht van het stroomende rivierwater zelf en alzoo Versailles voortdurend van versch water voorziet; 's avonds te 9 ure moesten wij weder in de kazerno wezen en dadelijk naar bed.

Zoo sloten wij onze dagen tot den 1-den Juli, toen ons bij het appèl van 5 uur werd aangezegd, dat men dadelijk nadat de paarden zouden gepoetst wezen weder appèl zoude houden, bij welk laatste ons werd kennis gegeven, dat er andermaal een eskadron vertrekken moest en men nu verlangde te weten, wie zich als vrijwilliger aanmeldde, terwijl men de overigen zoude designeeren. Dadelijk sprongen er een twintigtal uit den rang, doch daar onze kompagnie er vijftig moest leveren, zouden de overigen aangewezen worden. De jongste van ons drieën, mijn meisje's broeder, stond vooraan en werd voorbijgegaan, doch mijn ouders lotgenoot en ik werden gekozen om te vertrekken. De

vreugde, die eerstgenoemde alzo eerst gevoeld had door niet in aanmerking te komen, werd door onze verliezing geheel uitgewischt, ja het vooruitzicht van voortaan van ons gescheiden, geheel alleen te moeten achterblijven, trof hem dermate, dat hij zich nu ook vrijwillig aanbod, om deel uit te maken van het eskadron, dat moest uittrekken.

Hier moet ik melding maken van eene bijzonderheid, onzen oudsten lotgenoot betreffende, welke, hoezeer van weinig beteekenis, echter zijne denkwijze en gezindheid eenigermate aan den dag legt. Deze dan, in jaren ons vooruit, had zijn lichaam altijd trachten te verharderen, door zich luchtig te kleeden, zich ontberingen te laten welgevallen en zich aan vermoeienissen van jacht, enz. te gewennen en droeg ook sodert eenige jaren een toen ongewonen en alleen voor koetsiers kenmerkenden baard, die nu echter meer algemeen is en in dezen tijd (1844) à la jeune france genaamd wordt, welke hem een meer krijgshaftig voorkomen gaf.

Deze geliefde baard moest afgeschoren worden, want onze makker wilde allen schijn vermijden, dat hij met zijn tegenwoordigen stand ingenomen was, maar toch, hij was met de zaak verlegen om dit werk door een barbier te laten verrichten. Ten gevolge van dien werd dan besloten, dat ik hem zijne jeune france, waarmee hij de mode een dertig jaar vooruit was, zoude afnemen. Tegenspreken kon hier niet veel baten; want als onze vriend zoo iets in den zin had, moest het gebeuren en hij was daarbij kort van stof en kon ongemakkelijk boos worden. Het besluit zoude dan ten uitvoer gelegd worden en ik hem den baard afnemen; gewapend met schaar en scheermes begon ik dus mijne operatie, maar toen de helft schier voltooid was, had hij een zoodanig veranderd en bespottelijke gelaat, dat wij, onze andere makker en ik,

ons van lachen niet konden weerhouden, zoodat ik buiten staat was mijn werk voort te zetten. Onze half geschoren man daarentegen werd boos als een spin, en stond met zijn aan de eene zijde kaal gesneden en aan den anderen kant nog in vollen wasdom prijkkenden baard van den stoel op en betoogde op de krachtigste wijs, dat het beter niet begonnen ware geweest en hij nu toch zóó niet blijven kon en ook zoo niet naar een scheerder gaan, hetgeen wij wel toestemden, doch onze lachlust nog te meer opwekte. Na lang lachen van de eene en razen en tieren van de andere zijde, gelukte het den baard er tamelijk wel af te krijgen, en zoo werd de vrede weder hersteld en wij konden onzen tijd besteden om ons verder tot ons vertrek gereed te maken.

Van de planjes die wij medegenomen hadden, konden wij het grootste gedeelte nu weder naar huis zenden, want onze kleine porte-manteau konde en mocht slechts het hoogst noodige bevatten. Den 20sten Juli was reeds voor onze reis bestemd, hoewel wij eerst den 21ste vertrokken. Pas daags te voren kregen wij onze zadels, dekens schabrak, onzen sabel, karabijn en onze pistolen voor zoover de laatste voorhanden waren, en alle verdere benoedigdheden, zoo voor ons zelven als onze paarden, en nu moesten zoovele ongeoeffende jonge menschen maar zien hoe zij des anderen daags hunne paarden opgetuigd kregen en op zoovele ongedresseerde paarden opzitten, om tegen 11 uur te vertrekken. Ik behoef nauwelijks te zeggen hoe dat alles toeging. Onhandig en onkundige jongelui moesten voor het eerst van hun leven een huzarenzadel op hun paard leggen, waaraan zij ter nauwernood wisten te beginnen. Welk ieder een zeer goed begrijpen zal, die weet hoe zulk een knuppelzadel moet worden gelegd en hoe stevig het moet bevestigd worden. Nu, het was er dan ook naar,

want zoo door het slecht en los leggen als door het rekken van den nieuwen lederen singel en riem waren reeds een deel onzer tochtgenooten ruiters te voet eer wij Versailles uit waren en was de zadel onder den buik in plaats van op den rug van het paard gedraaid, en eer wij veertien dagen marsch hadden was de helft der paarden van ons 'escadron gedrukt. Dat was een keurbende om het vereenigde leger der groote mogendheden te gaan helpen terughouden.

Zoo sukkelden wij als onbedreven ruiters met ongedresseerde paarden langs den gewonen weg bij de gewone étapes of dagreizen voort tot Frankfort aan den Main, alwaar wij een dag of veertien verblijf hielden, om er ons met reeds vroeger aangekomene of nog verwacht wordende troepen tot een corps d'armée te vereenigen. Op onze reis viel niet heel veel bijzonders voor, ofschoon wij elken dag wat anders zagen. Om de 4 of 5 dagen hadden wij een dag rust. Op een plaatsje in Champagne viel de jaardag in van onzen oudsten lotgenoot, dien wij onder een flesch wijn uit die streek herdachten. Onder weg passeerde ons de Keizerin, die naar Dresden reisde; wij moesten halt houden, ons langs den weg in front stellen en ons zoo spoedig en zoo goed mogelijk in groot tenu kleeden en bij het voorbijrijden Hoera! aanheffen of liever Vive l'Imperatrice! roepen. Te Maitz ontmoetten wij onze lotgenooten van het 2e regiment uit de overige provinciën van ons rijk, zoo als het thans is samengesteld; daar wij er echter geen kennissen bij hadden en er ook niet vertoefden hebben wij geen van hen gesproken.

Men verbeelde zich echter niet, dat een cavalierist het op marsch gemakkelijker heeft dan een infanterist; het is waar, de laatste moet loopen met zijn bagaasje en wapenen op den rug, terwijl de eerste door zijn beest gedragen wordt, doch daarentegen moet de cavalierist een uur of meer vroeger

in de weer zijn om zijn paard te rossen en verder te bezorgen, enz. enz. Hierdoor heeft hij reeds een heele corvée en is de infanterist reeds een uur voor hem op marsch, terwijl hij ook reeds lang en breed ter plaatse is aangekomen, zijn maal binnen heeft en op zijn gemak zijn pijpje zit te rooken als de cavalierist aldaar nog rondsukkelt om met alles terecht te komen, want de stallen van de paarden zijn soms aan een geheel ander eind van de plaats dan het kwartier der manschappen; de paarden moeten ontzadeld en gedrenkt worden, er moet stroo en hooi en haver gehaald en uitgedeeld worden, de paarden moeten met den stroowisch gewreven worden en gevoederd en dan eerst kan men aan zich zelven denken; daarbij komt nog het vervelende en vermoeiende van altijd in den stap te rijden met heet zomerweder, veelal dicht in elkander en onder een wolk van stof. Nimmer vergeet ik een langen tijd, dien wij stilstaande, zooals paarden stilstaan! doorbrachten op een der singels van Frankfort, in de brandende zon, dicht op elkander, onder de warme uitwaseming der paarden, gezeten op een schapenvacht en in een stofwolk, die alle kleuren van onze uniform in een donker aschgrauw veranderde, smachtende van dorst en higgende naar lucht; ik dacht op de plaats te zullen bezwijken. Bij dat alles komt nog, dat er altijd eenige gardes d'écurie moeten wezen, die de stallen moeten bewaken, opzuiveren en politie onder de paarden houden; dit pretje wordt dan op zijn beurt elks deel, en met dat alles heeft de infanterist niets te maken; die is met zijn biljet dadelijk thuis en zegt met den Grieksch-wijsgeer: Ommia mecum porto. (Daar ik ben, is het al.) Onze kwartieren waren meestal goed en de menschen ontvingen ons veelal met inschikkelijkheid, daar zij mischien veeltijds met onzen toestand bewogen waren. (Wordt vervolgd.)

MIJN UITTOCHT

ALS

GARDE D'HONNEUR.

(4)

Ik mag echter niet verzwijgen, dat wij slochte soldaten waren, ook wat de orde en ondergeschiktheid betreft. Onze officieren waren Franschen; hunne namen ben ik vergeten. Zij waren te goed of hadden misschien ook medelijden met ons, of wellicht orders om ons niet te streng te behandelen; althans zij noemden ons altijd *messieurs*.

Wij (namelijk wij drieën) ontbraken op de route des morgens meestal op het appél, lieten de anderen vertrekken, volgden hen een uur later, kwamen een kwartier meer of minder later aan, kregen eene vermaning, een schrobbeering of een bedreiging, doch het was den volgendendag meestal weder hetzelfde en zoo kregen wij den naam van *mauvais soldats*; nu, hieraan lieten wij ons niet veel gelegen liggen; wij wisten wel, dat het zóó was en waren tevreden hiermede vrij te komen. *Prison* of *salle de police* was op marsch, vooral in dorpen moeilijk te vinden en de gewone straf: *demain vous marcherez à pied* en als het erg was met den zadel op den rug werd wel bedreigd maar niet uitgevoerd. Voornamelijk onze oudste makker was al heel stug en onhandelbaar, pruttelde in het Hollandsch altijd tegen in zich zelve en deed bijna nooit, wat hem bevolen werd; daarom werd hij door de officieren en onder-officieren voor onnoozel of niet recht bij 't verstand of onbekend met de fransche taal gehouden,

althans zeer dikwijls zeide men ons: „Messieurs, expliquez le lui un peu, il ne nous comprend pas.”

Te Metz hadden wij den 15e Augustus met eenige troepen, waarmede wij den Rijn zouden overtrekken, groote parade op den jaardag van Napoleon. Kort daarna trokken wij den Rijn over om aan de overzijde te Cassel te overnachten. Aan de overzijde van den Rijn hadden wij het over 't algemeen minder goed, daar wij, wegens de vele troepen meestal in kleine dorpen werden ingekwartierd, en de Duitse boeren alles behalve zindelijk kunnen genoemd worden. Varkens en kippen loopen in de onbavloerde woning, eene keet zouden wij zeggen, waar het meestal rookt en krioelt van de vliegen, glazen worden nimmer gewasschen, hoewel er in zulk eene woning niet veel aanwezig zijn, zoodat zij er als hoorn uitzien en niet toelaten er doorheen te kijken. Zulk een kasteel is van door elkander vastgewerkte stukken hout vervaardigd en met klei toegesmeerd, het dak is van stroo als ik mij nog wel herinner, en alles even vuil en smerig. In zulk een paleis eet men aardappelen in groot uniform, dat is ongeschild, zuur geworden melk, waar de room vroeger is afgeschept, en dan op den zolder is geplaatst geworden om zuur en dik te worden. De aardappelen worden op tafel (zie boven) zonder schotel opgedischt, de melk natuurlijk in een schotel; nu pelt men een aardappel en schept uit den schotel een lepel melk en eet dat zoo gezamenlijk. Het smaakt ook al goed. O sancta simplicitas! Wat heeft toch een mensch weinig noodig! Welk een verschil met een gastmaal in den kring van onze groote wereld! Ik houd het eerste, behalve de opzin-

delijkheid, toch voor meer natuurlijk.

Te Cassel dan hadden wij dadelijk eene onaangename ontmoeting. Uit tegenzin in het vuile stroo, hetwelk in ons logement ons nachtleger zoude uitmaken, verkozen wij van het kwartier van onzen oudsten kamoraad gebruik te maken, die ons zoudt een geheele schuur tot zijne beschikking als slaapkamer te hebben. Wij beklommen dan ook werkelijk het lodikant genaamd de hooitash, maar ontdokten, toen laat in den avond een knecht of de eigenaar zelf met een kar, een paard en een grooten hond thuis kwam, en zich ook al ergens in ons lodikant te slapen legde, door het brommen van dien grooten bullebak, dat wij juist in zijn nest waren gaan liggen, en dat zulks door dien vriend kwalijk werd opgevat. Het was stikdonker. De boer was dadelijk ingesluimerd, en nu kwam dat brommonde beest meer en meer op ons af. Wij durfden het niet afwachten en ook niet veel beweging maken. Toch deed de hond ons roepen: Bauer, bauer, landsman, landsman! half hard, half beopen, en . . . eindelijk hoorde de boer en riep het dier tot zich. Zoo waren wij dan van het beest bevrijd, maar o wee! niet van zijn gevolg.

Te Frankfort vertoefden wij omtrent veertien dagen en vierde ik mijn 21sten verjaardag den 22sten Augustus; hier waren wij goed gelogeerd bij een slager, in de Bundergasse, en moesten wij hier tweemaal daags exerceeren, eens te voet en eens te paard. Dit is dan ook de eenige instructie die wij ontvangen hebben, om ten oorlog uitgeruste cavaleristen te worden, maar ook, om der waarheid hulde te doen, een pistoolschot bracht het gansche escadron door elkander; de ongedres-

seerde paarden schrikten en de ongeoeffende ruiters wisten hen te bedwingen noch te besturen. Ergo fiat conclusio.

Frankfort is een fraaie stad; wij maakten er dikwijls wandelingen in de schoone omstreken, bezochten een paar malen den schouwburg, den grootsten en fraaisten, welken ik mij herinner ooit gezien te hebben en zouden hier weer zoo wat op dreef gekomen zijn, daar men in deze stad, ook toen reeds, alles vinden kon, wat men hebben wilde, tot zelfs lange pijpen, die we sedert ons vertrek van huis niet meer hadden kunnen bekomen en ook thee zonder die, zooals in Frankrijk, in de apotheek te moeten koopen. Maar o jammer! Wij moesten weer verder.

Van nu af aan werd het dan ook merkkelijk minder en behalve te Weimar, waar wij ook eenige dagen vertoefden en mijn jongste vriend den 28sten September zijn geboortefeest vierde, hadden wij het maar heel sobertjes. De dorpjes, welker woningen wij hier boven beschreven, en waar wij meestal gekantonneerd werden, boden ons weinig aantrekkelijks; konden wij melk of eieren bekomen, dan was het nog best, maar buiten dit ellendig. Brood, gebakken van geraspte aardappelen en gekookte paardenboonen door elkander met wellicht nog wat roggemeel; vast, zuur, zwart, . . . naaf! Geen boter, geen kaas, niets aanwezig; dus droog uit het vuistje of met eenige kleine vaste pruimen welke aldaar veel in 't wild groeien en kwetsen heeten en die, wanneer zij, goed rijp zijnde, openbarsten en afvallen, alsdan vrij smakelijk kunnen genoegd worden.

Wij vertoefden ook verscheidene dagen te Tietendorff, dat in Neu- en Alt-Tieten-

dorff onderscheiden wordt en welke beide tegen elkander gelegen zijn, doch zich zeer van elkander onderscheiden. In het eerste heeft men eene gemeente van Hershutters, volkomen wat het inwendige betreft, gelijkende op die te Zeist, welke wij ook daarom, als ons aan ons vaderland herinnerende, met veel genoegen en belangstelling bezochten. Wij werden door den bestuurder beloofd en vriendelijk ontvangen en woonden de godsdienstoefening bij; het plaatsje is voorts zindelijk en netjes.

Het tegenovergestelde kan van Alt-Tietendorff gezegd worden, waar wij ongelukkigerwijls waren ingekwartierd. Ons logies was de schuur van een molenaar, waar wij met een twintigtal ingekwartierd waren. Het geheele gebouw dreunde en beefde onophoudelijk door de beweging van den molen, die door het afstroomen van een kleine beek werd in beweging gebracht, en door het gedreun gestadig muziek en dans vereenigde. Ons werd soep opgedischt, vervaardigd uit het vroeger beschreven brood, geweskt, in een afkooksel van rookspek. Het was allerleedigst! niet eetbaar! Slecht hier zette men ons voor in een ouden bloemengietel! Alles naar rato.

Van hier vertrekkende, waren wij steeds trekkende en trekkende, dan weer wat voor-, dan weer wat achteruit, dan eens bivakkerende, dan weer in schuren, nimmer uit de kleederen; dan vreesde men de Kozakken te zullen ontmoeten; dan meende men ze op de holling van eenige lavghoogte te zien; dan weder kwamen er geheele zwermen met gekwetsten op wagens, gaande met bewonden hoofden, met den arm in een doek gedragen, scholdende op de hooren, die hen vervoer-

den, en die men niet terug liet keeren, zoolang de paarden loopen konden, zoodat zij soms twintig en meer uren van huis waren. Vroeger hadden wij reeds een aantal van ettelijke duizenden gevangen Oostenrijkers ontmoet, die door een klein escorte begeleid werden en gestrengelijk binnen een bepaalde ruimte blijven moesten, of zij werden dadelijk ter neder geschoten. Voor deze ongelukkigen werd eten op een wagen aangebracht in een zeil, evenals in Vlaanderen de beer wordt vervoerd. De arme drommels likten wat van of langs den wagen droop; zij waren half dood van honger en vermoeienis.

Zoo spakelden wij al voort onder fatigues en ontbering, tot wij eindelijk op een goeden dag te Leipzig aankwamen en buiten de stad gekomen, het bericht ontvingen, dat men op een afstand het vijandelijk leger konde zien aanrukken of zich in *ligne de bataille* stellen, gelijk wij ook ook werkelijk zulks zagen.

Wij hadden lust noch bekwaamheid om te vechten en hadden onze gezonde knoken te lief, om ze door die domme Russen of woeste Kozakken zoo maar te laten afhakken of kapot schieten. Wij wankten elkander, gingen even ter zijde, lieten ons eskadron stilletjes voorbij trekken en keerden toen zeer verstandig en bedaard in de stad terug, zetten onze paarden in een logement op stal, zagen ons wat eten te verschaffen, moesten onze paarden meer dan drie kwart gebrek laten lijden, want er was niets te krijgen en legerden ons op een klein zoldertje om de kat eens uit den boom te kijken en het tooneel te aanschouwen, waarmede het volgende hoofdstuk zal beginnen.

(Wordt vervolgd.)

MIJN UITTOCHT
ALS
GARDE D'HONNEUR.

3)

HOOFDSTUK III.

VERBLIJF TE EN SLAG VAN LEIPZIG. —
NEDERLAAG. — DOORSTANE ELLENDE
TOT OVER DEN RIJN.

Daar zaten en leefden wij dan te Leipzig. Als heeren? Als bandieten? Als bedelaars? Ik weet het zelf niet. Alles betrekkelijk, en in vergelijking met anderen die het slechter of beter hadden, of met onzen eigen toestand van vroeger of later.

Het beterde er dan maar in 't geheel niet op. Alles werd in de stad al schaarscher en schaarscher, al duurder en duurder; eindelijk was er bijna niets meer te bekomen, uithoofde van het groot aantal eters en den beletten toevoer. Want wij waren thans afgesneden van Frankrijk. Onze hospes berichtte ons, dat hij ons niet meer te eten konde geven, en dus moesten wij zelf uitzien. Wij zagen wat vleesch te bekomen, gingen zelf buiten de stad in het veld wat kool, rapen of aardappelen opsnorren en kookten ons eigen potje, zoo goed en zoo kwaad wij konden.

Het was een onophoudelijk geraas en gerij en lawaai van marcheerende troepen, rijdende caissons, kanonnen, ambulances, smederijen, gekwetsten bij kleine schermutselingen, en Joost woot wat al; wij waren hieraan reeds gewoon en stoorden ons niet aan al die beweging en niemand stoorde zich aan ons. Waar ons escadron gobleven was, wisten wij in geen velden of wegen, zoo min men bij de

compagnie wist, waar wij gobleven waren. Wij zouden den afloop zoo maar blijven afzien.

Bij een van onze strooptochten, proviand zoeken of wandelen buiten de stad, waren wij de linie van het Fransche leger genaderd en zagen Napoleon op zijn wit paardje in galop de linie langs rijden en de armée inspecteeren; bij elk regiment, dat hij voorbij reed, begon de muziek vroolijk aan te heffen. Ja, amuseert je maar, kameraden, dachten wij, zoo lang het nog zoo gaat is het wel, maar je zult spoedig je beurt krijgen. Weldra bemerkten wij ook, dat het begon meenens te worden. Schieten was het des anderen-daags geen gebrek, met kanonnen en klein geweer, dat het zoo daverde, den geheelen dag door, zonder ophouden; wij waren al vast blijde dat wij kogelvrij zaten en niets met al dat rumoer te doen hadden. De nieuwsgierigheid dreef ons echter eens een eindweg buiten de stad, doch onder al dat leven en al dat geschiet, hetwelk niet beter kan vergeleken worden dan bij het hard rijden van eenige boerenwagens over een straatweg bij vriezend weder (aanhoudend musketvuur), doormengd met donderslagen (kanonschoten), hoorden wij nu en dan ook een soort van gefluit, waaruit wij vermoeden, dat op al te groote veiligheid van die plaats niet te rekenen viel, en begrepen, dat het de voorzichtigste partij was terug te keeren. Den volgenden dag was het weder stil; nu, een mensch moet zich ook eens verademen! Doch den daaropvolgenden dag had men het lieve leven weder gaande, en zoo schoon men om den anderen dag af te wisselen; men ziet dat wel eens meer, zoowel bij het weder als bij de najaarskoortsen.

Het was op een van die tusschendagen, of het na den eersten of na den tweeden slagdag was, weet ik niet — dat wij ook

weer eens op verkenning uitgingen, doch nu waren onze ontmoetingen minder aangenaam. Het eerste ontmoetten wij (n.l. het eerste buitengewoons) een oud soldaat, wiens been was afgeschoten, althans aan zijn lichaam hing te slingeren, nog voort-sukkelende op zijn geweer, trachtende de stad te bereiken, doch daar hij bijna niet vooruit kon en de afstand nog aanmerkelijk was, is het den reeds uitgeputten sukkelaar zeker niet mogen gelukken; langzamerhand begonnen wij meerdere dooden en gekwetsten te ontmoeten; tot dat wij eindelijk geheel door hen omgeven waren en de levendige en nare indruk, dien de eersten op ons gemaakt hadden, aanmerkelijk begon te verslauwen en wij reeds eenigermate aan dat gezicht gewend werden. Het was intusschen een treffend schouwspel; dooden en gekwetsten, waar men de oogen ook heensloeg; er was trouwens geen mogelijkheid, om al de gekwetsten te bezorgen of de dooden weg te voeren. De terugtocht naar Frankrijk was afgesneden; in Leipzig waren alle hospitalen, kerken en publieke gebouwen reeds ingenomen en opgevuld; de geneesheeren hadden werk genoeg en behoefden het niet te gaan opzoeken en aan begraven was in 't geheel niet te denken. Er moest nog meer gebeuren. Het gekerm en jammer was dan ook algemeen. Koude, dorst, pijn en afgemaththeid door vermoeienis en bloedverlies kwelden en folterden die ongelukkigen, die, op allerhande manieren gewond, daar nu reeds 24 uren, meer of minder, ter neder lagen. De dooden keurden wij gelukkig; ook zij zelf dachten er zoo over: „Camarades, pour l'amour de Dieu! tuez moi” riepen zij; anderen smeekten om een weinig drinken, dat hun op eene dorre vlakke heide niet kon bezorgd worden; verder staken eenigen de handen omhoog en schreeuwden wat zij konden, als er een kanon, le-

gerwagen of iets dergelijks kwam aanrennen en over hen heen zouden rollen; doch hunne stemmen werden niet opgemerkt, want men hoorde ze overal en algemeen; vermeed men den een dan trof men den anderen. Anderen trachten een smeulend vuur van een bivouac, dat door minder zwaar gekwetsten nog wat was aan den gang gehouden, te naderen en zich te warmen, doch werden meestal, door het vermoederen van het bloedverlies bij de terugkeerende lichaamswarmte, spoedig het slachtoffer van deze hunne laatste inspanning. In één woord, het was akelig, naar, verschrikkelijk! Er was geen de minste hulp aan te brengen.

Wij nadorden dus meer en meer de eerste linie van slagorde, waar ieder man moest blijven staan, de cavalerist afgestegen, en waar op de plaats zelve, vivres, brood en brandewijn of dergelijke werden rondgedeeld. Wij verstoutten ons, zelfs buiten deze linie te gaan, tot wij den vijandelijken voorpost voor ons zagen en tusschen de twee legers in, zoo dicht bij het eene als bij het andere waren. De Fransche linie stond op een meer verheven terrein met de stad achter zich; de vijandelijke op eene helling met een bosch in den rug. Wij vertrouwden wel, dat zij beiden wel zin hadden, om wat uit te rusten, doch achtten het ovenwel niet raadzaam, hier lang te vertoeven en keerden weder naar Leipzig terug, vervuld van al de ellende die wij gezien hadden.

Onzeker wat de toekomst baren zoude, waren wij er op bedacht, om ons burgerkleedoren aan te schaffen, ten einde nog meer onopgemerkt te blijven en bij een mogelijk indringen van den vijand in de stad, niet dadelijk door een Rus of Kozak, in zijn dollen ijver, aan het bajonet of de lans geroogen te worden. Want voorcerat spraken wij geen Russisch en ton tweede was er bij zulk een gelegen-

heid geen audientie om onze vertoogen van onschuld aantehooren of om onze bewijzen van Hollander te zijn, na te zien. Maar deze maatregel werd door onzen oudsten kameraad afgekeurd, uit vrees dat, als wij het leger, wat er ook gebeurde, niet volgden, men ons voor deserteurs of tot den vijand overgeloopenen zoude houden en onze ouders dit zouden moeten ontgelden, een maatregel, die in die tijden niet zoo ongewoon was. Wij bleven dus maar weder de uitkomst afwachten.

Op zekeren nacht echter, na een dag van bataille was het leven daar buitengewoon en verschrikkelijk, zoodat wij reeds vroegtijdig besloten, toch weder eens buiten de stad te gaan, om te zien wat er gaande was. Maar dit gelukte ons niet zonder moeite door de vele troepen, die ons ontmoetten. Buiten de stad gekomen zagen wij, dat de geheele linie was opgebroken. Wij vroegen naar den stand van zaken. „L'armée est en deroute!” was het antwoord. „Ou sont les gardes d'honneur?” vroegen wij. „Déjà partis depuis hier!” Dat zag er mooi uit. De Saksers hadden hun pakje omgekeerd, waren op de Franschen gaan vuren en hadden ook eenige gardes d'honneur doodgeschoten; Dit laatste (n.l. niet het doodschietsen van een paar gardes d'honneur, maar de veranderde meening der Saksers,) had, zoo het scheen, eene beslissing aan de zaak gegeven en had de vlucht van het Fransche leger ten gevolge.

Nu begon het waarlijk dan ook tijd te worden, dat wij maatregelen namen voor ons zelve. Wij keerden oogenblikkelijk naar de stad terug en besloten om ons burgerplunjes aan te schaffen, doch de kans daartoe was verkeken; alle huizen waren gesloten en in die groote drukte en verwarring was er niets te bekomen. Blijven konden wij dus niet. In alle haast zochten wij het onze bij elkander, pakten ons

boeltje in de porte-manteau, zadelden onze half verhongerde paarden en volgden de steeds aftrekkende menigte. Het was des morgens, naar gissing half tien ure, van den 19en October.

Ik behoef nauwelijks te zeggen, dat het een drukte en verwarring was, die zich niet laat beschrijven. Het laatste gedeelte van een opgebroken en vluchtend leger, dat den vijand nog wat heeft bezig gehouden, doch nu, op de hielen gevolgd, door de stad komt vluchten en door het groote gedrang van krijgsvolk, legerwagens, caissons, kanonnen, enz., bijna niet voort kon.

Het was omstreeks halfelf; de geallieerde troepen waren reeds tot in de stad doorgedrongen en wij moesten nog plaats maken om Napoleon den doortocht te geven, doch nu drong het ook zoo allerverschrikkelijkt op elkander om voort te komen, dat het nauwelijks te beschrijven is. Erger en orger werd het echter nog steeds, vooral toen de massa zich van verschillende kantten ontmoette, om tot de poort te geraken, die wij uit moesten. Eene gracht, ter zijde van de poort, werd het graf van honderden. Geheele menigten werden er in gedrongen, vooral wanneer een kruitwagen of dergelijke, met vier of zes paarden gespannen, tusschen de troepen indrong. Het voetvolk kon zich tusschen het gedrang der paarden niet staande houden; het werd eerst verdrukt, daarna vertrapt tusschen en door de paarden; er was geen mogelijkheid om dit te voorkomen en men rekende zich slechts gelukkig, als men zelve wat vooruitkwam. Zoo drongen dan ook wij eindelijk door de poort, terwijl de beenen half gekneusd werden, vooral door die bol opstaande knoopjes, waarmede geheel de buitenzijde van onze rijbroek bezet was.

(Wordt vervolgd.)